

Krízishelyzet és tűzoltás a forenzikus pszichiátriában

Pénz, súlyos létszám és a megbecsülés hiánya az, ami miatt a szükséges szakemberek töredéke dolgozik igazságügyi szakértőként ma Magyarországon. Kényszerből -ráadásul a PÉF álláspontja szerint- törvénysértő módon is pszichiáterekkel, pszichológusokkal végzik el a munkát, eseti szakértői megbízással, de még így is jelen körülmények mellett csak tűzoltás folyik. A Magyar Pszichiátriai Társaság XXV. Vándorgyűlésének Dr. Baran Brigitta docens, a Semmelweis Egyetem Forenzikus Munkacsoportjának vezetője szervezésében vitatta meg a terület valamennyi szereplője a megoldási lehetőségeket.

„Hogyan építsünk hidakat? - Kérdések, kihívások, megoldások a pszichiátriában” címmel hirdette meg szeptember utolsó péntekjére a Magyar Pszichiátriai Társaság XXV. vándorgyűlését, ahol külön szekció foglalkozott az igazságügyi pszichiátriai szakértés kritikus helyzetéről. A téma szakembereit, intézmények vezetőit, egyéb érintetteket és a betegek képviselőit hívták meg közös gondolkodásra, vagyis inkább valamennyi oldal saját oldaláról mutatta be a problémát. A rendezvény moderátora prof. Réthelyi János, a Semmelweis Egyetem Pszichiátriai és Pszichoterápiás Klinikájának igazgatója, megnyitójában jelezte azt a problémát, amit a szakértőhiány okoz, jelesül, hogy rendre pszichiáter kollégákat kell „kölcsonöznüik”, akik így a napi betegellátásból vesznek el, ahol szintúgy rettenetesen kevesen vannak. Majd Dr. Baran Brigitta docens részletesen bemutatta az igazságügyi pszichiáter szakértők helyzetét, amely, mint mondta a jog, a kriminológia és a pszichiátria határterülete és ami krízishelyzetben van. Munkacsoportjukkal egy 180 fős kérdőívet küldtek körbe, hogy megnézzék, mi javíthat a mai siralmas állapoton. Abban szinte teljes volt az egyetértés, hogy ha a szakma presztízsét és díjazását növelnék, már vonzóbbá tenné a területet. Ehhez kapcsolódott Dr. Kristóf Andrea igazságügyi pszichiáter szakértő előadása, aki egyenesen úgy kezdte: „gáz van”. Ő is elsősorban a pénzt és a megbecsülést emelte ki, de csak úgy sorjázta a problémák. A gyenge érdekképviseletet, a motiváció hiányát, hogy a „megrendelők” nem tartják be a szabályokat, közben belharcokat kell vívniuk, idejük jelentős részét pedig az alaptalan vádakkal szembeni védekezés teszi ki. Képzésük bonyolult és kiderült az is, hogy az amúgy is neveltséges díjazásukat fél éve nem kapják meg. Kristóf Andrea képzési reformot javasolt, amelybe valamennyi egyetem be kellene, hogy kapcsolódjon, jogszabályok módosítását és legalább havi bruttó 250 ezer forintos díjazást. Ezekkel a javaslatokkal egyébként valamennyi további előadó egyetértett. Dr. Dósa Ágnes, a Semmelweis Egyetem Magatartástudományi Intézetének igazgatóhelyettese, valamennyi egyetem és a három érintett terület, vagyis az igazságügy, az oktatás, a belügy (egészségügy) összefogását emelte ki, valamint a teljes képzés ösztöndíjassá tételét, kutatásokban való foglalkoztatást, hogy a szakembereknek legyen jövőképük, illetve sokkal erősebb kamarai támogatást, fel(be)jelentések esetére.

Dr. Szabados György, az Igazságügyi orvostan, Orvosszakértés, Biztosítási orvostan Tagozat elnöke szerint pillanatnyilag az eseti szakértők alkalmazása az egyetlen megoldás, a 93 bejegyzett hivatalos szakértő nem tudja ellátni ezt a mennyiségű munkát, de még azt sem tudni, közülük hányan aktívak. Nyilvánvaló, hogy jelen feltételek és körülmények mellett nem vonzó ez a szakma, éppen ezért az elnök egy 1 éves licenc képzésre tett javaslatot.

A kerekasztal beszélgetésen részt vettek a „megrendelők” is, akik a saját oldalukról megközelítve beszéltek a problémáról.

Dr. Kékedi Szabolcs, az Országos Bírósági Hivatal Igazgatásszervezési Főosztályának vezetője, adatokkal mutatta be, mit is jelent a krízishelyzet. Mint mondta: évente 12 ezer gondnokság alá helyezési, 25-30 ezer pszichiátriai kényszergyógykezelési, illetve 30-35 ezer belátási képesség megítélési ügyben kell szakértőt bevonniuk, szigorú határidőket szab számukra a törvény és ennek

túllépése minden egyes nappal 400 forint büntetést von maga után. Ez pedig szinte kódolva van. Dr. Szelei Pál rendőr ezredes, rendőrségi főtanácsos, az ORFK Bűnügyi Főosztályának vezetője válaszolta meg, vajon miért adnak ennyi munkát a bíróságoknak, illetve a szakértőknek. Őket ugyanis az ügyészség kötelezi a szakértők kirendelésére, ami az esetek jelentős részében ugyan teljesen értelmetlen, akár egy csip-csup lopási ügyben is el kell döntenükhöz, vajon belátási képessége birtokában volt-e az elkövető, de a törvény köti a kezüket. Elismerte azt is, hogy bizony pillanatnyilag is 1100 esetben nem teljesítették a szakértői díjak kifizetését, összesen 90 millió forint a tartozásuk, amelyek bizony 30, 60, 90 napon túli elmaradások. De, mint mondta, ők is állami költségvetési keretből dolgoznak.

A beszélgetésen a Nemzeti Szakértői és Kutató Központot Lontai Márton főtanácsos, főigazgató képviselte, ugyanennek pécsi vezetője, Dr. Kricskovics Antal igazgató, a Szegedi SZAKK képviseletében Dr. Weiczner Roland Ph.D és a Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara (MISZK) részéről Dr. Mityók Csaba pszichológus-pszichiáter voltak még jelen, akik valamennyien hasonló problémákat vázoltak, vagyis nagyjából egységes kép alakult ki a beszélgetés alatt arról, hogy a helyzet azonnali megoldást kíván.

Az MPT álláspontja

Az igazságügyi pszichiáter szakértőjévé váláshoz szükséges igazságügyi pszichiáter szakképzés hazánkban évtizedek óta egyedül a Semmelweis Egyetemen zajlik.

A szakképzés célja, hogy a képzés során a leendő igazságügyi szakértő pszichiáter szakorvosok olyan elméleti és gyakorlati szakmai ismereteket szerezzenek, hogy különleges szakértelmükkel hatékonyan és tudományos bizonyítékokkal is megalapozottan támogathassák a bíróságokat és a különféle hatóságokat az ítéletalkotásban, illetve határozataik meghozatalában.

Az elmúlt évek során azonban az igazságügyi pszichiáter szakértői kar rohamosan fogyatkozik és mára ezen a területen kritikus szakértőhiány alakult ki. A szakértőhiány súlyosságát mutatja, hogy a bíróságok a kötelező intézeti gyógykezelés jogszerűségét vizsgáló nem peres eljárásban, országszerte -igazságügyi szakértő hiányában már Budapesten is- pszichiáter szakorvosokat foglalkoztatnak az eljárásban eseti szakértőként. A pszichiáter szakorvosok eseti szakértőként való foglalkoztatása viszont az így is humánerőforrás hiánnyal küzdő pszichiátriai betegellátás biztonságosságát veszélyezteti.

Az igazságügyi pszichiáter szakképzésért felelős szakmai grémiumunk véleménye szerint ez a kritikus mértékű igazságügyi pszichiáter szakértő hiány egyrészt a szakértői kar magas átlagéletkora, és a vállalhatatlan szakértői munkakörülmények miatti fokozott lemorzsolódással magyarázható, másrészt azzal, hogy az igazságügyi pszichiáter szakértői tevékenység ma már egyáltalán nem vonzó terület a pszichiáter szakorvosok számára. Ezért a szakorvosképzésbe egyre kevesebb pszichiáter szakorvos jelentkezik be. A jog és a pszichiátriai betegellátás oldaláról is tarthatatlan állapot okainak feltárása mellett, a probléma lehetséges megoldásainak keresése a célja a Magyar Pszichiátriai Társaság (MPT) ez évi konferenciáján megrendezésre kerülő kerekasztal megbeszélésünknek.

A témában külön kikérték a Pszichiátriai Érdekvédelmi Fórum (PÉF) véleményét, amit változtatás nélkül megosztunk:

A PÉF álláspontja

Összefoglalóan: fentiekkel a PÉF egészében egyetért.

Kiemeli, hogy ezen a területen -más szakértői területektől eltérően- súlyos büntetések versus gyógykezelés, illetve szabadság, vagy kényszerű fogvatartás mentén kell dönten. Így ez a terület kiemelkedik a szakértői tevékenységek köréből. Ennek ellenére díjazásuk megalázó szintű, a képzés pedig hovatovább megfizethetetlen.

Kiemeli, hogy az elidősödött állomány pótlása jelenleg nemhogy nem biztosított, hanem jósolható, hogy a nagyon közeli jövőben ez a terület ellehetetlenül.

Hangsúlyozza, hogy a fentiekben említett gyakorlat jog és törvényt sértő: a nem szakértők „szakértése” konkrét jogszabályba ütközik és több helyen sérti a CRPD-t, így a 3. cikk Általános alapelvek e) esélyegyenlőség cikkelyét, a 4. cikk Általános kötelezettségek c) „figyelembe veszik a fogyatékossgal élő személyek emberi jogainak védelmét és előmozdítását valamennyi politika és program során” cikkelyét, a d) tartózkodnak minden olyan cselekedetben és gyakorlatban való részvételtől, amely nem összeegyeztethető a jelen Egyezményvel és biztosítják, hogy a hatóságok és közintézmények a jelen Egyezményvel összhangban tevékenykedjenek cikkelyét, a 12. cikk A törvény előtti egyenlőség, 4. „A részes államok biztosítják, hogy a cselekvőképesség gyakorlására vonatkozó valamennyi intézkedés, a nemzetközi emberi joggal összhangban, megfelelő és hatékony biztosítékokat tartalmaz a visszaélések megelőzésére. Az ilyen biztosítékok garantálják, hogy a cselekvőképesség gyakorlására vonatkozó intézkedések tiszteletben tartják a személy jogait, akaratát és választásait, összeférhetetlenségtől és indokolatlan befolyástól mentesek, arányosak és a személy körülményeire szabottak, a lehető legrövidebb időre vonatkoznak, továbbá, hogy a hatáskörrel rendelkező, független és pártatlan hatóság vagy igazságügyi szerv rendszeresen felülvizsgálja azokat. A biztosítékok azzal arányosak, amilyen mértékben az adott intézkedések érintik a személy jogait és érdekeit.” cikkelyét, a 14. cikk A személy szabadsága és biztonsága, 1. A részes államok biztosítják, hogy a fogyatékossgal élő személyek, másokkal azonos alapon b) jogellenesen vagy önkényesen szabadságuktól nem foszthatók meg, továbbá a szabadságtól való bármilyen megfosztás a jogszabályokkal összhangban történhet és, hogy a fogyatékossgal megléte semmilyen esetben nem indokolhatja a szabadságtól való megfosztást.” cikkelyét és ez csak a jogsértések egy része.

Előre jelzi, hogy a jelenleg még nem publikus legújabb CRPD kiegészítés rendkívüli szigorításokat tartalmaz és ennek körében is megjelenik a forenzikus pszichiátriai szakértelem problematikája, így az elégtelen létszám ab ovo nem is létezhetne.

Kritikával illeti ugyanakkor, hogy a szakértők számos ízben visszaélnék hatalmukkal, a gondnokság területén különösen és közel 100 %-os arányban javasolják a sürgősségi ellátás kötelező folytatását a bírói szemléken. Ezenkívül tarthatatlan, hogy szakértők ilyeneket írjanak le: (Kovács Ildikó Dr. 2019.: „elmebetegségben és tudathasadásban...”).

Javasolja, hogy a jövőben a szakma is sürgetőleg szorgalmazza, hogy az elme szó használatát mindenütt szüntessék meg, így az IMEI elfogadható neve: Pszichiátriai Megfigyelő és Gyógyintézet legyen, a forenzikus szakértők esetében pedig igazságügyi pszichiátriai szakértő legyen a használatos elnevezés. Ugyanezt javasolja a Btk. és Ptk. esetében is, amely esetekben a pszichiáter szakma segítségére is számít.

Javasolja, hogy a szakma számszerűsítse annak valószínűsíthető költségeit, hogy a szakértők kiesése, pótlása, az ezzel kapcsolatos kártérítési perek költségei stb. milyen mértékben terhelnék meg a költségvetést, szemben a képzés jelenlegi költségével és a szakértői díjazással.

Javasolja, hogy maga a szakma ismerje el ezen ágazat jelentőségét, quasi kiemelve őket a „szürke” környezetből és e szaktudást, a szakértői névjegyzékbe vétellel kezdődően, külön jelvénnel, illetve egyszeri pénzjutalommal díjazza, illetve ismerje el.

Javasolja, hogy a Kar vesse ki soraiból a nem etikusan, nyilvánvalóan elfogultan, nem megfelelő kifejezésekkel, diagnózisok mentén operáló véleményeket kiadókkal, továbbá a szakértői engedély lejártá után véleményt kiadó szakértőket.

Javasolja, hogy az érintett Kar, az MPT és a PÉF közösen forduljanak az egészségügyi tárcához, nem mellőzve azt a tényt, hogy az ENSZ alatt elhelyezkedő EU, melynek hazánk tagja, csupán emiatt a havária miatt is elvonásban részesítheti az országot. Erről egyidejűleg értesítse Nyitrai Zsolt Miniszterelnöki Biztost, aki a kiemelt társadalmi ügyek felelőse.